

Vedlegg 1. Grunnlagsdokument til kapittel om samisk musikk og joik

Situasjonsbeskrivelse: Samisk musikk og joik

Av Britt Kramvig, Ánde Somby og Tuula Sharma Vassvik (2025)¹

Denne delutredningen om samisk musikk og joik er bestilt av Utvalg for helhetlig gjennomgang av musikkfeltet, som ble oppnevnt av Kongen i statsråd 9. juni 2023. Utvalget har fått i mandat å foreta en helhetlig gjennomgang av musikkfeltet i Norge. Dette kapitlet er organisert i tre underkapittel. Det første tematiserer joikens historiske, ontologiske og kulturbærende betydning for det samiske samfunnet og for den samiske kulturens fremtid. Vi beskriver manglende infrastruktur for samiske utøvere. I tillegg vil vi diskutere arkivmateriale, bevaringstiltak for tradisjonell joik, utfordringer knyttet til opphavsrett, og joikens rolle i utdanningssystemet og det samiske samfunnet.

Del to beskriver situasjonen for samiske artister og det samiske musikkfeltet med særlig vekt på den infrastruktur og det økosystemet som samisk musikk produseres gjennom. Vi vil diskutere hva som er de grunnleggende utfordringer for samiske artister, og hvilke tiltak som vi styrke deres kunstneriske potensial. I tillegg vil vi diskutere hvilken kompetanse, nettverksbehov og programmer som kan styrke de visjoner samiske musikere har for egen kunstnerisk utvikling og møte/dialog med ulike markeder. I del tre vil vi gjøre en beskrivelse av vilkårene for samiske musikers utfoldelse med vekt på de hindringer som hemmer samiske musikers tilgang på et mangfoldig musikkliv.

Urfolksmetodologi - en verden av forbindelser

Det var Juovlamánnu /desember. Vi var kjent med den risiko det er å reise i Sápmi på denne tiden av året. Det skulle vise seg å bli mer humpete enn vi hadde forutsatt. Kveldsflyet til Áлта falt, alle løse gjenstander gikk i taket, noen skrek mens andre lo og vi returnerte til Romsa/Tromsø. Vi ankom likevel Guovdageaidnu/Kautokeino tidsnok til de avtaler vi hadde gjort. En av de viktigere institusjonene for komposisjon og fremføring av samisk musikk er Beaivváš Sámi Našunálateáhter. Beaivváš har etter lang tids kamp flyttet inn i Čoarvemátta; bygningen som er samlokalisert med Sámi joatkkaskuvla ja boazodoallokuvlla / Samisk videregående skole og reindriftsskole; en bygning ferdigstilt i 2024 og tegnet av Snøhetta, arkitektkontoret 70°N og den samiske kunstneren Joar Nango. Čoarvemátta er i likhet med Diehtosiida; som er hjem for Sámi allaskuvla/Samisk høyskole, bygget for å videreføre samisk tradisjonell kunnskap. Våre fotavtrykk i 30 minus kunne høres. Det er en distinkt lyd som tilhører kulden på vidda. Vi gikk vi inn i vestibylen med den buede himlingen som strekker seg

¹ Grunnlagsdokument utarbeidet av Britt Kramvig, Ánde Somby og Tuula Sharma Vassvik på oppdrag fra utvalget. Utvalget bestilte et førsteutkast til situasjonsbeskrivelse til musikkutvalgets kapittel i NOU-rapporten om joik og samisk musikk. Arbeidet ble gjennomført fra november 2024 til februar 2025. Mai Britt Utsi har også lest og gitt innspill til teksten. Publisert som digitalt vedlegg til NOU 2025:7 Musikklandet. Flerstemt musikkpolitikk for fremtiden.

opp mot, og åpner seg for mørketidlyset som faller inn i Čoarvemáttá². Ánde lot en joik bevege seg opp mot lyset som falt ned på oss.

Sevdnjes Máilbmies dárbbáša nástiid

vai láhpon olbmot deivet ruoktot.

I en mørk verden trenger vi stjerner

Sånn at de som har gått seg vill

Igjen kan finne veien hjem

Rámavuol Elle Bigges og Merethe Kuhmunens tre fargesprakende vaginaer stråler mot oss. Og et ungt smilende publikum kikket ned på Ánde fra overetasjens bølgende rekkverk. De koloniale linjene var brutt opp – joiken tok oss til et samisk rom som gav oss en bedre hørsel for å lytte dypere til de samiske fortellingene. Postkolonial teori er en kritisk undersøkelse av de historiske politiske maktstrukturene som var forutsetningen for de Europeiske statenes kolonialisering av resten av verden. Skillet mellom «vi» – som vestlig moderne og «de andre» ble sentrale organiserende prinsipper og denne andregjøringen var betingelsen for de overgrep som fulgte. Etterkrigstiden har vært preget av et oppgjør med denne historiske perioden, samtidig som at det er et pågående søkelys på hvordan historisk-politiske maktstrukturer fortsetter å manifestere seg i politikken, på institusjonene, i dagliglivet, språket, blikket, og i følelseslivet³. På sublime måter former kolonialismen livet til dem som undertrykkes, men også til dem som står på undertrykkerens side. Urfolksmetodologi er en rekke forsøk på å reparere den maktutøvelse som de koloniale strukturer skapte, og fortsatt skaper. Det er å bygge ny kunnskap med utgangspunkt i urfolks verdensanskuelse og tradisjonelle kunnskapspraksiser⁴. Det innebærer å lære seg å lytte konsentrert og kunnskapsbasert til alle de stemmer, alle de fortellinger som kolonialiseringsnatten gjorde tause – og lage rom for at disse får en likeverdig og relevant plass i utforming av fremtidige løsninger. I Sápmi innebærer dette å la tradisjonell kunnskap, samiske verdier og estetiske prinsipper danne grunnlaget for utøvelsen av forskning⁵.

Porsanger, Seurujärvi-Kari og Nystad introduserer samiske objekter, praksiser og begreper for å snakke om en samisk metodologi: *muittašit ovttas, å minnes i felleskap* og *solju, søljen som metode og analytisk begrep* som viser til forbindelsene mellom erfaringer og strategiske valg. En joik inspirerte deres akademiske refleksjoner over metode og forsterker argumentet om at joik er en essensiell del av en felles samisk arv og en kollektiv eiendom som vi er gitt et ansvar for å ivareta og bringe videre til de generasjoner som kommer etter oss. I en slik situasjon er det å se

² Čoarvemáttá er det innerste leddet på et reinsdyrhorn. Dette leddet manifesteres i byggets arkitektoniske utforming

³ Danbolt, M. 2018 Kunst og kolonialitet. I Kunst og Kultur Vol. 101:3. S. 126–132

⁴ H. Smith. 2019: » Whatuora: Theorizing «New» Indigenous Research Methodology from «Old» Indigenous Weaving Practice». Art/Research International: A Transdisciplinary Journal.

⁵ J. Porsanger, I Seurujärvi-Kari, & R.L. Nystad. 2021. "Chapter 6 'Shared Remembering' as a Relational Indigenous Method in Conceptualization of Sámi Women's Leadership". In Indigenous Research Methodologies in Sámi and Global Contexts. Leiden, The Netherlands: Brill.

forskning som ritualer, slik urfolksteoretikeren Wilson⁶ argumenterer for, å vedlikeholde ansvaret for veven av relasjoner som samiske kulturuttrykk skapes gjennom.

Forskningsdesignet i denne delutredningen er inspirert av disse prinsippene. I urfolksmetodologien står forbindelsene sterkt⁷. Vi ser etter hvordan land og folk er uløselig bundet, men også hvordan dette binder oss mennesker, en liten del av naturen, sammen⁸. I joiken blir det tydelig: vi joiker hverandre og blir i øyeblikket den vi joiker. Det er en praksis som dyrker evnen til å knytte oss til hverandre. På samme måte så vi at dette arbeidet ble et fellesskap-prosjekt. Vår jobb var å knytte til oss så mange joikere og artister at vi kunne skrive frem en slags helhet. På et vis forsøke å joike det samiske musikkfeltet. Det hadde vi aldri fått til uten joikernes og artistenes bidrag. Deres ønske om å dele sine erfaringer, noe som krever både mot og sårbarhet, vitner om et sterkt ønske om at samisk musikk og samisk joik skal kunne leve videre og gro seg sterkere. Joiken er på mange måter jordsmonnet og det som gir næring til samisk kultur, den gir liv til så mye som vi er helt avhengig av for at kunnskapen om samiske levemåter skal føres videre. Det er tydelig at samisk musikkens levedyktighet er viktig for alle. Vi observerte at dette stikker dypere enn artistenes egne ønsker om bedre arbeidsvilkår; det handler om det samiske fellesskapet og videreførelsen av samisk kultur til nye generasjoner.

Etikk og praksis

Når en skal skrive om et felt som innehar både sterkt personlige, men også samfunnsmessige koblinger, både til spiritualitet, fornorskningshistorie og tilhørighet må man trå varsomt frem. Ikke bare er det mange følelser knyttet til alle disse temaene i sin helhet, men alle vi snakket med har personlige forhold til joiken og til det å lage samisk musikk.

Å representere en minoritet i en såpass utadvendt bransje fører ofte med seg et lag av følelser og erfaringer som kan være sårbare å fortelle om. Derfor er det veldig viktig å tre frem med respekt, sensitivitet og varsomhet. Samtidig er det også viktig at man som representant og medvirker i en slik rapport er høyst oppmerksom på sin egen posisjon. Å sitte med pennen i et slikt prosjekt innebærer mye ansvar. Det ble vårt ansvar å sørge for at folks erfaringer og forslag til tiltak blir hørt og videreformidlet. Det ligger samtidig klare begrensninger i å komprimere hele det samiske musikkfeltet kompleksitet inn i en kort tekst, og det ligger utfordringer i at dette kapitlet er skrevet på norsk, og at mange av samtalene er gjort på norsk og ikke på samisk. Det er mange ledd av oversettelser som gjøres fra steds spesifikk joik og samiske musikk frem til en akademisk tekst. Dybde forsvinner, og i oversettelsen forsvinner viktig kunnskap og viktige erfaringer ut av syne. Dette er en viktig innramming.

Rent metodisk foretok vi med samtykke, lydopptak og transkriberinger av de fleste gjennomførte samtalene. Ingen direkte sitat er tatt i bruk, og vi bestemte oss tidlig for å unngå å nevne noen med navn. Det føltes feil å kun nevne noen, fordi alle bidrag for oss kjentes like viktige. I fellesskap tilbrakte vi 3 hele dager i Guovdageaidnu/ Kautokeino og 3 dager i Oslo/Oslo. I tillegg har vi gjennomført skrivefellesskap i Romsa/Tromsø og i Oslo/Oslo. Disse har vært både fysisk og digitale. Vi hadde en ambisjon om å samle flere ulike kunstnere til en felles refleksjon

⁶S. Wilson. 2008. Research is ceremony: indigenous research methods. Fernwood Publ.

⁷ Jr. Vine Deloria. 1999. "Relativity, Relatedness and Reality. Deloria, Barbara, Kristen Foejner and Sam Scinta. *Spirit and Reason*. Golden: Fulcrum.

⁸ M. Neale, L. Kelly. 2020 Songlines the Power and Promise. Port Melbourne: Thames & Hudson, National Museum Australia.

over samisk musikkens vilkår. Dette skulle vise seg å være mer komplisert å få til, enn det vi hadde tenkt, ikke minst siden dette ble gjennomført like før jul, og dermed i en tid som er travel for svært mange. Alle, uten unntak som vi inviterte inn, møtte oss til ca. en times kunnskapsutveksling fysisk eller digitalt. Tema og hensikten med prosjektet ble av alle vi tok kontakt med, oppfattet som så viktig at dette var noe de ønsket å bidra til. Vi ble i tillegg kontaktet av flere som hadde hørt om prosjektet og som ønsket å bidra. Da vi startet å skrive på dokumentet så vi behovet for videre innspill fra feltet, og vi gjennomførte fem samtaler som var mer spisset og målrettet ift. de kunnskapsbehovet vi hadde. Til sammen har vi gjennomført samtaler med 22 artister, musikere, lydkunstnere, arrangører, produsenter, promotorer, management, festivalledere og en rekke kunnskapsbærere fra foreninger og det administrative feltet.

1.1 Joikens linjer i tid

Musikk inneholder livsprosessens essens og det skapende og kunstneriske og er en essensiell del av livsrytmen fra fødsel til livets slutt. At den derfor bør integreres tydeligere i utdanning og samfunn, er budskapet i Bjørkvolds banebrytende bok *Det musiske mennesket*⁹. Musikk reflekterer og endrer samfunn, da musikk kan samle opp tidsånden, energien i et viktig historisk øyeblikk og føre mennesker sammen. Gjennom musikk kan mennesker oppleve en følelse av ontologisk trygghet; en erfaring av at vi ikke er alene i verden¹⁰. I livssituasjoner som er krevende, trenger vi de stemmer, rytmer, fortellinger og de minner som ønsker oss velkommen til det intime, jordnære, og trygge stedet - en følelse av hjem. Gjennom musikk utøves i tillegg kritikk og motstand og i situasjoner av utrygghet og kamp, trenger vi de stemmer som inspirerer til felles forsvar av det som er verdifullt.

Samisk musikk plasserer seg i dette landskapet og kanskje er det også derfor at samisk joik, har overlevd den lange fornorskningsnatten. Joik blir beskrevet som en av de lengstlevende musikktradisjonene i Europa, og er sentralt i de første skriftlige nedtegnelsene fra samisk samfunn vi kjenner til. En av de første omtalen av joik finner vi i boken *Laponia*¹¹. En av joiketekstene omtaler den letthet som et reinsdyr beveger seg over viddene med, og fremkaller det landskapet som mennesker og dyr beveger seg gjennom i søken etter den man elsker. Som med bruk av *govvadas*, den samiske rammetrommen, kunne en gjennom joik komme i kontakt med landet, dets beboere, og den delvis usynlige verden av forfedre og guder. Både bruk av *govvadas* og joiking fant sted ved forskjellige anledninger og til mange formål. Joiking kunne i tillegg brukes kollektivt eller individuelt til meditative formål, og var et viktig sosialt bindemiddel¹².

I løpet av den åndelige og territorielle koloniseringen stilnet mye av joiken og den gikk under jorda. Mange samer lærte å forbinde den med marginalisering og sosial stigmatisering, og valgte derfor å stilne sin stemme for å unngå fordømmelse eller straff. Denne bortvisningen fra lyset og offentligheten svekket joikens videreføring, særlig i områder hvor assimileringstrykket var sterkest – et press som Sannhets- og forsoningskommisjonen påpeker fortsatt preger samiske

⁹ J. H. Bjørkvold. 2014. *Det musiske menneske* (9. utg., p. 393). Freidig forlag.

¹⁰ K. Higgins. 2012. *The Music between Us: Is Music a Universal Language?* University of Chicago Press.

¹¹ J. Schefferus. 1674. *The History of Lapland*. Oxford: George West and Amos Curtein.

¹² [The Sami and the Church of Sweden - Results from a White Paper Project](#)

samfunn i dag. Sannhets- og forsoningskommisjonen¹³ understreker at den historiske institusjonelle marginalisering av samisk kunst og kultur innebærer at det samiske folk «ikke har hatt samme mulighet til å få livserfaringer, som sorg, smerte og tapsopplevelser, bekreftet, språkliggjort og bearbeidet». Strategiske tiltak må reflektere hvordan dette tapet skal repareres.

Selv om joiken ble presset ut av det offentlige rom, ytet mange samer motstand mot de koloniale inngrepene. Dette handlet om å beskytte noe som ble ansett som grunnleggende for det samiske samfunnet – noe vi ønsker å fremheve i dette kapittelutkastet. Fornorskningen er i tillegg et viktig bakteppe som viser at vi befinner oss i et tidsskille, og at nødvendige tiltak må tre i kraft for å reparere den urett som er utøvd det samiske folket. Denne nødvendigheten understrekes av samiske musikere, på tvers av alle sjangere, som har vært konsultert i dette utredningsarbeidet. Joiketradisjon er i dag hjertet i det samiske kunstneriske feltet der den samiske filosofien ligger nedfelt.

Utgangspunktet er at joiken ikke bare er en stemme fra fortiden, men en kontinuerlig strøm av fortellinger, landskap, dyr, elver og mennesker som bærer med seg noe tidløst. Den forbinder de som har vært her før oss, med de som lever nå, og med dem som kommer etter oss. Joiken er et bindeledd mellom tidene – en klang som har overlevd og som fortsetter å klinge med samme kraft siden tidens opprinnelse.

På tross av forsøk utslettelse hadde det samiske samfunnet veivisere som så betydningen av å holde denne kunnskapstradisjon ved like¹⁴. Den ble båret videre i det private, ofte i små, skjulte samfunn. Kvinner spilte en særlig viktig rolle i denne motstandskulturen, og gjennom dem ble joiken et symbol på både overlevelse og motstand. Denne kampen for bevaring handlet ikke bare om musikk, men om selve retten til å eksistere som et samisk folk.

1.1.1 Joik som verdensskapende praksis

Joiken som samisk kultur- og kunnskapsbærer kan lære oss om samisk historie, men også Norges historie sett i et økologisk og verdimeessig lys. Kunnskapen om å klare seg i naturen, som en del av naturen og på dens premisser, snarere enn på bekostning av den, lever videre i samiske praksiser. Slik sett er joiken en viktig kilde til kunnskap og inngang til den samiske ontologiske væren i verden. Begrepet ontologi (læren om det som eksisterer) ser ut til å passe bedre for joikens bredde enn kulturbegrepet. Louise Bäckman¹⁵ argumenterer for at det som kjennetegner det samiske verdensbildet er at alle levende vesener, mennesker og dyr har to sjeler. En sjel knyttet til den fysiske kroppen – og en frisjel som kan forlate det fysiske, omskape seg til andre skikkelser, og som kan reise i både tid og rom for å hente inn kunnskap. Den samiske verden består av menneskenes verden og den usynlige – nubbeáibmu. To parallelle eksistenser som noen utvalgte noaider har, og hadde tilgang på å reise mellom.

Ved å bruke kulturbegrepet vedlikeholdes dikotomien mellom det materielle og det immaterielle - natur og kultur - som to nivåer av eksistens, der natur ikke har egen verdi, men forvaltes gjennom kultur. Slik er ikke den samiske verden satt sammen. I den samiske verden er kultur

¹³ <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/sannhets--og-forsoningskommisjonen/rapport-til-stortinget-fra-sannhets--og-forsoningskommisjonen.pdf>, s. 527.

¹⁴ J. Turi. 1910. Mitalus Sámiid Birra – En Bog Om Lappernes Liv. Copenhagen: Græbes Bogtrykkeri.

¹⁵ L. Bäckman. 1975. Sájva. Föreställningar om hjälp, skyddsväsen i heliga fjäl bland samerna. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

natur. Mennesket er en del av naturen, noe som inkluderer menneskers praksiser. På nordsamisk finnes uttrykket *guovtte áimmu gaskkas* som ordrett betyr mellom to verdener. Tore Johnsen¹⁶ beskriver de praksiser som i dag er virksomme og som har til formål å etablere en harmonisk relasjon med det usynlige og de ikke så åpenbare aspekter ved tilværelsen. Joiken har pustet liv inn i denne svært viktige eksistensielle og kunnskapsbærende kosmologi. Innenfor joik, som innenfor annen samisk kunstneriske uttrykk så finner vi en kosmologisk syklisk estetikk hvor relasjoner mellom mennesker, steder, hendelser, myter og drømmer er sammenvevde. Dette åpner for alternative måter å lære, se og å forstå verden på¹⁷.

Joikens rolle i det samiske samfunnet er ofte underkommunisert, men de få skriftlige kildene som eksisterer vitner om at joiken har vært helt sentral. Petrus Læstadius, prest og misjonær, snakket på 1800-tallet om hvordan joik og tale ble brukt om hverandre i kommunikasjon. Og flere kilder viser til at joik ble brukt der ord ikke strakk til, i emosjonelle eller konfliktløsningskontekster. Kilder viser også til hvordan barn ofte kunne joike før de kunne snakke. Joikens sentrale del i barneoppdragelsen og innføringen i dagliglivet var altså mer sentral enn språket¹⁸.

Lenge har disse fortellingene vært sett som fortidig mytisk materiale som ikke lenger har relevans. Dette er i ferd med å utfordres gjennom at nye generasjoner samiske kunstnere utforsker og utvikler kunstneriske verk, ikke bare innen musikk, men og innen scenekunst som Elle Sofe Saras Vástádus eana - The answer is land, Birget: Way to deal, ways to heal; og innenfor en rekke filmproduksjoner som bygget på samisk filosofi, rytme, bevegelse og tid og gjennom ulike kunstneriske uttrykk viser at den vestlige historieskrivingen har gjort samisk fortider og andre verdensanskuelser taue. Svært mye av den nyskaping som vi er vitne til i vår egen samtid skjer nettopp med utgangspunkt i studier av det joikemateriale som nå blir gjort tilgjengelig gjennom at arkiver systematiseres og åpnes opp, i tillegg til at enkelte forskere og privatpersoner har private arkiv. Dette inspirerer samiske musikere fra en rekke ulike sjangere til å binde egne kunstneriske uttrykk til lokalt samisk historisk materiale som har ligget «i dvale» gjennom fornorskningssnatten. Dette understrekes av Laiti¹⁹ som insisterer på at vi må se og forstå samisk musikk og kunst som skapt av et fellesskap; og av et fellesskap av mennesker, land, fortellinger, dyr, fjell og det åndelige som utgjør den ontologiske grunnmuren i samiske kultur - som ivaretas som et kollektivt anliggende.

1.1.2 Kulturelt diplomati og samarbeid

Gjennom fornorskningssperioden ble joiken sett på som en trussel mot den norske nasjonalstatens homogeniseringsprosjekt, noe som gjorde den til et symbol for motstand mot assimilasjon. I dag brukes joiken og andre former for samisk musikk aktivt for å fremme samiske rettigheter, anerkjennelse og kulturell stolthet.

¹⁶ T. Johnsen. 2022. Sámi Nature-Centered Christianity in the European Arctic: Indigenous Theology Beyond Hierarchical Worldmaking. Lexington Books.

¹⁷ H. Gaski. 2020. The Arctic Highway Some Congenial Thoughts on Nils-Aslak Valkeapää's Artworks and Endeavours in Nils-Aslak Valkeapää Aillohaš. S. 71-90. Henie Onstad Kunstsenter & Nordnorsk Kunstmuseum

¹⁸ T. Sharma Vassvik. 2020. VUOIDDALAŠVUOHTA—Sámi Spirituality, Yoik and Its Relations. *Religions*, 11, 512.

¹⁹ P. Laiti. 2024. All the Things We Could Do, i Danbolt, M., Kramvig, B., & C. Hætta Searvedoaibma: Art and Social Communities in Sápmi. Sámi allaskuvla / Sámi University of Applied Sciences. s. 186-191.

Samisk musikk har også potensial til å fungere som en brobygger mellom kulturer. Gjennom samarbeid og utveksling med andre musikere og kunstnere kan samiske utøvere bidra til en mer inkluderende og mangfoldig kultursektor. Eksempler på dette inkluderer prosjekter som involverer både samiske og ikke-samiske musikere, som skaper nye uttrykk som utfordrer grenser og utvider forståelsen av hva samisk musikk kan være. Samtidig har samisk musikk også en rolle i kulturelt diplomati. Ved å delta i internasjonale arenaer som festivaler, konferanser, FN-arrangementer og utstillinger, kan samiske artister bidra til å øke bevisstheten om urfolksrettigheter og fremme dialog om globale utfordringer som klimaendringer og sosial rettferdighet.

Musikk har vært et sentralt element i politiske bevegelser, som Alta-saken på 1970- og 80-tallet, der joiken spilte en samlende rolle for protestene mot utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget. Moderne samiske artister som Mari Boine, Ella Marie Hætta Isaksen og Maxida Märak har videreført denne tradisjonen ved å bruke sin musikk til å fremheve viktige temaer for urfolk.

1.1.3 Joik, helse og velvære

Samiske samfunn opplever fortsatt vanskeligheter med å revitalisere sin egen musikk, og traumene rundt den kulturelle undertrykkelsen av samisk kultur og levemåte som har bidratt til å skape en generasjonskløft. Mange eldre bærere av samiske musikalske tradisjoner har sett sine barn og barnebarn vokse opp uten *luohti*. Dette tapet, som ofte ledsages av en følelse av skyld og sorg, skaper utfordringer for moderne samiske musikere og kunnskapsbærere som søker å gjenopplive tradisjonen. Historien om undertrykkelsen har i tillegg etterlatt en arv av usikkerhet rundt joikens plass i både samisk og norsk kultur. For mange samer har dette ført til en internalisert skam, der de unngår å joike av frykt for å bli dømt eller misforstått. I noen tilfeller har dette også ført til at joiken blir redusert til en kulturell kuriositet, heller enn en levende og verdsatt kunstform. Mange joikere møter stereotypier som begrenser deres kunstneriske frihet og muligheter til å eksperimentere med tradisjonen.

Helbredelse av traumer og stigma knyttet til joiken krever en helhetlig tilnærming. Dette innebærer både individuelle og kollektive tiltak for å styrke joikens plass i det samiske samfunnet og i den bredere norske offentligheten. På individnivå er det viktig å skape trygge rom der samiske musikere kan utforske og uttrykke sin kunst uten frykt for dømming eller stigmatisering. På samfunnsnivå kreves det en bevisst innsats for å integrere joiken i utdanningsprogrammer, på offentlige tilstelninger og sentralt i utvikling av norsk kulturpolitikk. Dette kan bidra til å normalisere joiken som en naturlig del av norsk kultur og samtidig gi samiske musikere en plattform for å nå ut til et bredere publikum.

Joikens helsefremmende kraft er spesielt viktig i sammenheng med kulturell revitalisering. Gjennom århundrer med marginalisering har mange samiske samfunn opplevd tap av tilhørighet noe som har hatt negative konsekvenser for både individuell og kollektiv helse. Å gjenopplive joiken styrker samiske samfunn, men fungerer også som en form for helbredelse. Denne revitaliseringen skaper også nye arenaer for samisk ungdom til å koble seg til sine røtter og bygge en sterkere tilknytning til det samiske samfunn.

Forskning har vist at kulturelle uttrykk som joik kan motvirke de negative helsekonsekvensene av kolonialisme og marginalisering ved å gi individer og samfunn en følelse av tilhørighet,

stolthet og autonomi²⁰. Gjennom sine sirkulære melodier og rytmiske repetisjoner skaper joiken en opplevelse av kontinuitet og tilhørighet. Denne opplevelsen kan være spesielt viktig for personer som står overfor traumer eller livsutfordringer, noe som rammer samer i mange næringer under hardt press i dag. Joikens evne til å fremkalle minner, enten det gjelder mennesker, steder eller hendelser, kan bidra til emosjonell bearbeiding og styrke selvfølelsen.

Joikens effekt på helse handler ikke bare om følelser og minner, men også om dens fysiske aspekter. Den dype, kontrollerte pusten som kreves for å joike, kan ha en beroligende effekt på kroppen, noe som igjen kan redusere stress og fremme avspenning. Den rytmiske repetisjonen i joikens struktur har også en meditativ kvalitet som kan bidra til å roe sinnet og skape en følelse av balanse. Samtidig fungerer joiken som en form for bevegelse og kroppsbevissthet, der utøveren kobler seg til sin egen kropp gjennom stemmen. Denne integrasjonen av kropp og sinn skaper en psyko-somatisk helhetlig opplevelse som er essensiell for velvære.

For å utnytte joiken potensialet fullt ut må det utvikles strategier for å integrere joik i helse- og omsorgssektoren, samtidig som man sikrer dens plass i det samiske samfunnslivet. Joiken minner oss om at helse ikke bare handler om fravær av sykdom, men også omsorg gjennom tilhørighet, identitet og forbindelsen til verden rundt oss²¹.

Vi foreslår følgende:

- Initiere og støtte forskningsprosjekter som undersøker joikens helsefremmende potensial innen eldreomsorg, demensbehandling og psykisk helse.
- Utvikle og implementere metoder for å integrere joik i helse- og omsorgspraksis på en etisk og kulturelt sensitiv måte.
- Tilby opplæring og ressurser til helsepersonell om hvordan joik kan brukes som et verktøy i behandling og omsorg.

1.1.4 Tapet av terminologi

Et av de mest subtile, men samtidig ødeleggende aspektene ved fornorskningspolitikken var tapet av tradisjonell terminologi. Joiken er mer enn lyd – den er en kompleks praksis der språk, symbolikk og melodiske strukturer sammen skaper en helhet. Når ordforrådet rundt denne kunnskapen forstummes, forsvinner også de kulturelle kodene som gjør det mulig å forstå, lære og videreføre denne rike arven. Mange ord og begreper som beskriver joikens teknikker, temaer og kontekster har gått tapt eller eksisterer i dag som skambelagte karakteristikker, noe som skaper utfordringer for både forskere, utøvere og utdanningsinstitusjoner.

På samme måte som joiken ble også andre former for samisk musikk, så vel som språket og andre samiske kulturuttrykk, stigmatisert og undertrykt. Et mulig unntak kan være samisk

²⁰ S. Härmäläinen, F. Musial, O. Graff, T. Olsen & A. Salamonsen. 2017. Yoik experiences and possible positive health outcomes: an explorative pilot study.

²¹ S. Härmäläinen, F. Musial, O. Graff, H. Schirmer, A. Salamonsen & G. Mehus. 2020. The art of yoik in care: Sami caregivers' experiences in dementia care in Northern Norway. *Nordic Journal of Arts, Culture and Health*, 2(1), 22-37.

åndelig salmesang, som i noen tilfeller utviklet seg til å bli en slags ventil der følelser kunne komme til uttrykk.²²

1.1.5 Joikens geografi

Joikens geografi er Sápmi. Joikens historie og fremtid er et anliggende for hele det samiske området. Det er et paradoks at utredning, politikkutforming og virkemidler for å styrke samiske joik og musikk utformes innenfor de ulike nasjonale grenser. På det norske territoriet har fornorskningen har vært sterkest i de kystsamiske områdene, og det er også i disse samfunnene at mange har mistet språket og mistet joiketradisjon.²³ Joik er svært stedspesifikk, og det pågår et arbeid med å hente frem de kystsamiske joikene. Samiske musikere bruker mye tid på å lete opp kilder i offentlige og private arkiver, der de kan finne joiketeknikker, poesi, og uttrykksformer som var spesifikke for de områder de selv føler tilknytning til. Det er en risiko for at disse nye utforskende utøvere havner i et spenn av selvkritikk – og en pågående samtale med seg selv om de har rett til å gå inn i en tradisjon som er viktig og som alle har respekt for. Mange av de nye joike utøverne er forsiktig med å kalle seg selv joikere, da respekten for denne kunnskapstradisjon er høy. Samtidig kan nye utøvere oppleve usikkerhet i møte med etablerte joikere, da høye standarder ofte vektlegges i tradisjonsutøvelsen. Dette skaper en situasjon der joikere i større grad risikerer å rette kritikk mot hverandre, noe som kan gjøre terskelen for å fremføre og utvikle joik høyere. I en fase hvor mange er i ferd med å finne sin stemme, kan både selvkritikk og ytre kritikk utilsiktet forsterke fornorskningssprosessens ettervirkninger ved å begrense nye stemmer. Det er derfor viktig å skape en infrastruktur som både ivaretar tradisjonens kvalitet og gir rom for utvikling og deltakelse.

1.1.6 Plateutgivelser og konserter

Først i 1956 kom den første utgivelse, *Lappish Joik Songs From Northern Norway*, utgitt av Ethnic Folkways Library. Året etter, i 1957, kom en serie på seks LP-plater under tittelen *Joik från Lappland*. Disse utgivelsene representerte små sprekker i den kulturelle muren som var reist mot joiken. På 1960-tallet kom en ny impuls. NRK-reporter Trygve Madsen ble en uventet aktør som med sin joikekonkurranse og konsert i Jokkmokk i 1967, samt et tilhørende TV-program, bidro til å bringe noen glimt av joiken ut av skyggene og inn i offentligheten. Dette var et viktig skritt, men ikke uten risiko for at joiken kunne tilpasses majoritetens blikk.

Året 1968 markerer noe unikt i joikens historie, da Nils-Aslak Valkeapää lanserte *Joikuja*, det første forsøket på å syntetisere joik og vestlig musikk. Dette ble et paradigmeskifte. Å ta joik ut i det offentlige rom, og åpne for bruk av andre instrumenter og musikkformer skjedde ikke uten kritikk og friksjon, først og fremst fra kirken og de som fremdeles oppfattet joik som synd²⁴. I 1974 lanserte Tanabreddens Ungdom platen *Dædnugádde Nuorat* som resonerte både i og utenfor det samiske samfunnet. Med radioen som medium fant denne musikken veien inn i stuer

²² De læstadianske menighetene har praktisert samisk åndelig salmesang som har likhet med joik. Nils-Aslak Valkeapää har tolket disse og gjendiktet salmetekstene til en opprinnelig samisk åndelighet, ett eksempel er salmen *Giitu buot du attáldagain*, (<https://open.spotify.com/track/4bZzKwtGoFEtdvugW2By1U>).

²³ [Episode 2. Protecting Riehppovuotna - with Sara Marielle Gaup Beaska and Ella Marie Hætta Isaksen - Vuostildanferárat - Sámi stories of resistance - Podcast on Spotify](#)

²⁴ se mer Per Kristian Olsen. 2013. [Nils Aslak Valkeapää – The Recordings - Stiftelsen Lásságámmi](#)

over hele Sápmi, og den styrket både språket og selvfølelsen hos et folk som hadde blitt fratatt mye av sin kulturelle kapital.

Nils-Aslak Valkeapää/ Áillohaš var opptatt av at de samiske kunnskapstradisjonene var grunnleggende fleksible med kapasitet til å gjøre de til enhver tid nødvendige tilpasninger. Han understreker at samisk kunst ikke bare var en estetisk uttrykksform, men en måte å bevare og videreformidle samisk historie, kunnskapstradisjoner og verdenssyn. Selv kombinerte han joik, populærmusikk, poesi, visuell kunst og litteratur; han var billedhugger og skuespiller. Han understreket med dette at han så fornyelse som innlemmet i de samiske kunnskaps tradisjonene kontinuitet²⁵. Harald Gaski²⁶ diskuterer den internasjonale interessen samisk musikk tidlig ble omsluttet med gav samiske artister mulighet til å nå ut til et større publikum. Gaski understreker samtidig viktigheten av å balansere mellom å bevare joikens tradisjonelle aspekter og å tillate innovasjon og utvikling i møte med globale musikktrender. Dette krever en bevissthet om joikens kulturelle røtter og respekt for dens betydning som en del av en levende kulturarv.

Áillohaš og flere samtidige samiske musikeres mange ulike kunstneriske prosjekter var en utforsking av potensialet for fornyelse innenfor rammene av respektfull bevaring av samiske tradisjoner og verdenssyn. Det var samtidig å prøve ut hvilke allianser som kunne være konstruktive for de samiske estetiske uttrykksformers overlevelse. I etterkant av den første samiske festivalen Davvi šuvva²⁷ ble de første samiske festivalene etablert. Disse festivalene utgjør i dag en viktig del av infrastruktur for distribusjon av samisk musikk, og fungerer som arenaer for møte mellom samiske kunstnere/musikere og ulike publikumsgrupper. For samiske musikere er festivaler og konserter helt sentralt i kunstnerøkonomien, men like viktig for å for møte publikum og anledning til å ekspandere inn i nye markeder.

1.1.7 Samiske erfaringer i musikalske uttrykk

De samiske erfaringene, som er dypt forankret i arktiske landskap, kultur og historie, gjenspeiles ofte i de musikalske uttrykkene. Elektronisk musikk er et område hvor dette kommer til syne. De arktiske lydene av is og snø, den spesielle stillheten i nord, og den dype forbindelsen til naturen er alle elementer som ofte blir fanget opp i nyskapende uttrykk. Disse musikalske landskapene, både abstrakte og konkrete, speiler samisk verdensforståelse og estetikk som kan tilføre en særegen dimensjon til moderne musikk.

Den klassiske musikken har også gitt samiske kunstnere et medium for å fortelle sine historier og kommentere samisk historie og politikk. Komponisten John Persen eksemplifiserer dette tydelig med sitt stykke *ČSV*, som ble fremført under åpningen av Oslo konserthus i 1977. Dette verket, som henter inspirasjon fra samisk historie og kulturell motstand, er en kommentar til samisk identitet og kamp for anerkjennelse²⁸. Samisk kirkemusikk gjenspeiler samisk spiritualitet. Den

²⁵ H. Gaski 2020. The arctic highway – Some congenial thoughts on Nils-Aslak Valkeapää's artwork and endeavors. I L. M. Finborud & G. T. Holm (red.) Nils-Aslak Valkeapää / Áillohaš (s. 63–70). Henie Onstad Kunstsenter.

²⁶ H. Gaski 2007. Juoigan - sámi musihkka máilmmis dahje máilmmemusihkka = Joiken - samisk musikk i verden eller verdensmusikk = Yoik - Sámi music in global world music. Árbevirolaš máhttu ja dahkkivuoigatvuohta / doaim. John T. Solbakk, s. 95-122.

²⁷ se mer dokumentar NRK Davvi Suvva – NRK.

²⁸ På lignende måte er hans opera *Under Kors og Krone*, som ennå ikke er oppført, et viktig kunstnerisk bidrag som belyser samisk erfaring under kolonialt styre.

samiske salmesangen, ofte fremført a cappella, kjennetegnes av en særegen betoning og stil som understreker både fellesskap og individualitet. Denne sjangeren er et levende uttrykk for hvordan samisk tro og tradisjon finner sin plass i en moderne kontekst, samtidig som den bevarer sine dype røtter i historien.

For samiske musikere og joikere innen eksperimentelle sjangere kan det være vanskelig å finne sin plass. Dette fordi det i skrivende stund enda ikke eksisterer en reke plattformer med ressurser til å booke og skape en arena for det samiske mangfoldet. Flere samiske artister i den eksperimentelle sjangeren blir oppfattet som utøvere i mellomrommet mellom kunst og musikk, og må kjempe hardere for tilgang på mer kommersielle konsertarenaer og festivaler, det være seg om disse er samiske eller norske.

1.2 Styrkingen av samisk infrastruktur

Det finnes ikke noen detaljert oversikt over hvilke organisatoriske og finansielle ordninger som rammer inn samisk musikk. Ulike samiske og norske offentlige organisasjoner forvalter ordninger som er åpne for og benyttes av samiske musikere. I tillegg investerer og kontrakterer nasjonale og internasjonale selskaper både talenter og etablerte musikere de har tro på skal nå nye markeder og gi lønnsom avkastning på sikt. De offentlige kulturmidler, sammen med private aktører, finansierer samiske musikkutgivelser, tilbyr scener for samiske kunstnere, og gir støtte til nye produksjoner og nye samarbeid. Det er et behov å kartlegge hvilke aktører som er viktige, hvordan samiske musikk blir finansiert, samt hvilke strategier ulike institusjoner og kommersielle selskaper har i møte med samisk musikk.

KulturSápmi, som årlig arrangeres av Sámiráđđi/Samerådet er i løpet av få år blitt en ny og viktig arena for utforskning og presentasjon av nye kunstneriske prosjekter. De fasiliteter for svært viktige samtaler om hvilke infrastrukturer samiske kunstnere har behov for. Samiske institusjoner og ordninger er viktige for det samiske musikkfeltet. Dáiddárráđđi/Samisk kunstnerråd er en paraply-organisasjon som har til formål å fremme god og allsidig samisk kunst. Sámi Dáiddárráđđi er et felles rådsorgan for 6 medlems-organisasjoner for joikere, filmarbeidere, forfattere, billedkunstnere, scenekunstnere og komponister, og er finansiert gjennom tilskudd fra Sametingene i Norge, Finland og Sverige og Nordisk Ministerråd. Medlemsorganisasjonene Juoigiid Searvi (JS), Juoigalasat, Sámi komponisttat, og Sámi Lávdi (SL) er alle til for samiske musikere.

Sámidiggi/Sametinget på norsk side av Sápmi²⁹ har årlig bevilget tilskudd til musikkutgivelser og musikkutvikling over en søkerbasert ordning. I tillegg har ordningen prioritert turnéstøtte, internasjonal promotering, utgivelser på ulike plattformer og musikkvideoer. Det er mulig for arrangører å søke om midler til kulturarrangementer der en stor del er musikkbaserte. Sametinget har også avsatt midler gjennom næringsprogrammer til utvikling av kreative næringer der det er mulig for samiske kulturutøvere å søke midler. Disse er spesifikt knyttet til det næringsmessige og ikke kunstneriske utviklingsarbeidet for samiske kunstnere.

Både Sámediggi/Sametinget og Sámiráđđi/Samerådet har søkerbaserte midler tilgjengelig for samiske kunstnere og musikere og en rekke samiske festivaler får årlige faste bevilgninger. Samiske kunstnere ser ut til å bruke samiske støtteordninger i større grad enn andre nasjonale ordninger, noe som reflekteres i hvilke programmer og fra hvilke institusjoner man søker

²⁹ Mandatet til dette arbeidet har vært å kartlegge joik og samiske musikk innenfor de nasjonalstatlige grensene.

finansiering av prosjekter. En forholdvis liten samisk andel i prosjektportefølje hos Kulturdirektoratet, Fond for lyd og bilde, og andre norske ordninger, kan tyde på at samiske musikere ikke anser at deres kunstneriske prosjekter passer inn i søkerkategorier³⁰.

Det er vanskelig å identifisere tilskudd gitt til samiske musikere fra f.eks. fond for lyd og bilder og gjennom kulturrådets mange ulike tilskuddsordninger. Det er en tydeligere strategisk satsing mot det samiske feltet, innen ulike kunstneriske områder. Økte bevilgninger og budsjetter til f.eks. International Sami Film Institute og Dáiddadállu vil føre til at de kan kjøpe inn verk, tjenester og være en visningsarena også for samiske musikere og for tradisjonsjoikere. De fleste Nordnorske festivaler programmerer en eller flere samiske kunstnere/artister, og det er en tendens til at også nasjonale arenaer som f.eks. Øyafestivalen booker samiske artister. I de siste årene har det vært gjennomført internasjonale Samiske showcase – der en scene for flere samiske artister, eller artister fra flere urfolksamfunn i Arktis etableres. I 2023 samarbeidet Iceland Airwaves og Riddu Riddu om programmet Arctic Waves, en felles showcase under festivalen. Showcasen var programmert av the Arctic Sounds music festival fra Sisimiut, the Alianait Arts Festival i Iqaluit, Nunavut, og Riddu Riddu Festivála. Gjennom en felles showcase øker synligheten og gjennomslagskraften til urfolksmusikere, i tillegg bygges det nye nettverk mellom aktører i musikkindustrien. Samiske musikere får opptre for internasjonale booking agenter som gir inngang til internasjonale festivaler og konsert arenaer.

I 2024 gjennomførte Riddu Riddu og Hedline en samisk showcase³¹ på Reeperbahn-festivalen i Hamburg, som man forventer vil øke etterspørselen etter de samiske artister som deltok der. Slike tiltak ses som helt essensielt av samiske musikkutøvere for å få samisk musikk ut i verden, og et forsøk på å prøve ut Music Sápmi eksportkontor. En samisk musikkeksport kontor (f.eks. i nettverk med Music Norway) er noe som mange samiske artister har pekt på er nødvendig for å få tilgang på nye markeder, og for å møte et internasjonalt publikum.

Det blir understreket at de samiske museene utgjør en viktig infrastruktur for samiske kunstnere og kulturarbeidere, og at en styrking av museene er nødvendig. Stortingsmeldingen *Kunstnerkår*³² understreker den betydningen som joikearkivene har for samiske musikere, og at arbeidet med å gi det samiske samfunn tilgang til disse arkivene må styrkes. Gjennom tidene har det vært gjort flere innsamlinger av joikeopptak, men de har ikke blitt oppbevart eller kuratert ved samiske institusjoner. I stedet har disse samlingene vært lagret i nasjonalstatenes institusjoner. Denne praksisen har stort sett begrenset seg til ren lagring, uten aktiv forvaltning. Institusjonene har ofte hatt minimal oversikt over materialet, begrenset til opptaksdatoer, navn på joikere og de som blir joiket. Av frykt for feiltolkning eller misbruk har institusjonene valgt å begrense tilgangen, noe som har gjort materialet utilgjengelig både for den samiske offentligheten og for allmennheten.

De siste årene har det imidlertid vært et paradigmeskifte i forvaltningspolitikken, hvor tilgjengelighet og aktiv bruk av materialet har blitt prioritert. Mange av de som tidligere kunne ha bidratt med kontekst, innsikt og forståelse for materialets estetiske, lyriske og tekniske dimensjoner, har gått bort. Dette betyr at verdifulle samtaler og kunnskap nå har gått tapt, noe

³⁰ Sametingsrådets redegjørelse om samisk visuell kunst

³¹ <https://www.ballade.no/bransjen/riddu-riddu-pa-reeperbahn-vil-etablere-samisk-musikkeksportkontor/>

³² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-22-20222023/id2983542/?ch=1>

som forsterker behovet for rask og aktiv handling i å sikre og revitalisere joikematerialet som en levende del av samisk kultur.

I denne sammenhengen er det verdt å fremheve Sametingets pågående prosjekt, «Institusjonelt hjem for joik», som har som mål å systematisere og tilgjengeliggjøre joikearkivene. Prosjektet, som forventes ferdigstilt i 2025, ser det som helt nødvendig å lage en samlet oversikt over eksisterende joikeopptak for å systematisere dem med metadata. Dette er avgjørende for å sikre en bedre forståelse for, og tilgjengeliggjøring av materialet, samtidig som det gir et solid grunnlag for forskning, undervisning og revitalisering av joik. Prosjektet DigiJoik ledet av UiT Norges Arktiske Universitetet, har som svar på denne oppfordringen etablert en ny nasjonal formidlingsplattform med kuratert innhold der publikum kan oppleve og utforske joik. Luohtearkiiva / DigitaltMuseum³³ er en åpen plattform som ble lansert i 2024 og museet kuraterer i tillegg «Luohtevuorkkás» - en albumserie med et utvalg av materialet på strømmetjenester. Universitetsmuseet avsluttet DigiJoik i 2023 med åpning av ny utstilling om joik i forbindelse med Norsk lydarkivkonferanse. I stortingsmeldingen understreker regjeringen at de vil støtte Arkivverket i arbeidet for å gjøre joikearkivene tilgjengelige for den samiske befolkningen.

En robust infrastruktur er avgjørende for å sikre utvikling, bevaring og fremføring av samisk musikk. Det anbefales å etablere musikkhuber i Sápmi som gir tilgang til øvingslokaler, studier og opplæring. Videre bør en digital plattform utvikles for å sikre at samisk musikk er tilgjengelig for publikum. Festivaler som Riddu Riđđu spiller en nøkkelrolle i å synliggjøre samisk musikk, og det er nødvendig å sikre deres finansielle bærekraft. På lengre sikt bør det opprettes et nasjonalt senter for samisk musikk som fungerer som en base for forskning, nettverksbygging og produksjon. Dette utgangspunktet modifiseres imidlertid av tre spesifikke dimensjoner som preger samisk musikk: dens unike evne til å gjenspeile samiske erfaringer, dens rolle som brobygger mellom joiketradisjonen og andre musikkformer, og den strukturelle utfordringen som oppstår når samiske uttrykk må tilpasses vestlige former og forventninger for å få anerkjennelse og støtte.

I Sametingsrådets redegjørelse for joik og samisk musikk understrekes det at manglende management og booking agenter gjør det vanskelig å få inn samiske musikk i relevante arenaer med gjennomslagskraft, samt at det er mangel på samisk kompetanse på dette feltet. Det er viktig å styrke distribusjons- og formidlingsleddene for samisk musikk som i dag er preget av få aktører og et lite utviklet støtteapparat. De samiske plateselskapene og spesielt de samiske festivalene er i dag viktige aktører. Dessuten er det viktig å styrke musikkforlagene i forhold til distribusjon av samisk musikk³⁴. Det bør søkes etter samiske løsninger på disse organisatoriske utfordringer. Det blir opplevd som viktig at man ikke kopier de norske institusjonelle ordninger, men at man får anledning til å arbeide i prosess med mot felles løsningsforslag som reflekterer samiske verdier og en samisk livsverden. Dette er nødvendig for å fylle de udekte behov - og for å utløse det potensialet som samisk musikk har.

³³ [Luohtearkiiva / DigitaltMuseum](#)

³⁴ [sametingsradets-redegjorelse-om-joik-og-samisk-musikk-2019-publisering-2.pdf](#)

1.2.1 Fremtidsmuligheter for organisering

For å støtte dette mangfoldige feltet må det samiske musikkfeltet organiseres på en måte som anerkjenner og ivaretar både den historiske dybden og den kreative bredden. Dette inkluderer:

Utdanningsprogrammer som dekker hele spekteret av samisk musikk, fra joik til elektronisk musikk og kirkemusikk.

Infrastruktur: oppbygging av management og juridiske ressurser som går på samiske premisser, samisk musikkritikk, markedsføringsstrategi og fagorganisering.

Støtteordninger som gir like muligheter for alle sjangre til å utvikle seg og finne sitt publikum.

Festivaler og plattformer som fremmer samarbeid mellom ulike musikkformer og bygger broer mellom samisk og globale musikkformer.

Gjennom slike tiltak kan det samiske musikkfeltet blomstre som både en unik kulturell ressurs og en kilde til inspirasjon for hele musikklivet, lokalt og internasjonalt.

1.2.2 Talentutvikling - friheten til å forske

For de som har talenter og vilje til å satse seriøst er det behov for samhandlingsflater som gjør at man kan knytte bånd til, og få råd fra de som allerede er etablert og aktive i de miljøer man søker til. Samtidig understreker flere av utøverne som vi konsulterte, at artister og utøvere må få tid på seg til å bli trygge før de kastes ut i arbeidslivet som artist. En av artistene beskrev dette på følgende vis; når det samiske miljøet er mindre enn det norske, blir det mer konsentrert og av lavere oppløsning, sånn at det blir færre ledd. Man er helt i starten til man plutselig er profesjonell. Denne vegen bør alle få gå opp i det tempoet som gjør at de ikke mister kontroll over sin egen skapende prosess, og de produkter som kommer ut.

Det finnes eksempler på at når man som artist ikke er i stand til å klargjøre hva de selv trenger - og de ikke er kjent med hvilke langsiktige konsekvenser som vegvalg, kontrakter og avtaler vil komme til å ha, kan man bli utbrent. Mange trenger gode samtalepartnere og rådgivere i denne tidlige fasen som har innsikt i både hvordan musikkindustrien er organisert, og hvilke muligheter man har - men også veivisere med innsikt i den samiske verden og de relasjoner som er vel så viktig å ivareta. Svært mange ferske artister har liten kjennskap til hvordan dette feltet er organisert - og hvilke hensyn som de selv må ivareta underveis.

Vi trenger en samisk musikkindustri der det er flere graderinger fra de første forsøk til møtet med musikkindustriens kompleksitet. Flere har forslått en samisk versjon av Music Norway som et mulig møtepunkt og tiltak som låtskriver campen Dolvot berømmes. Dette er et samisk tiltak der i hovedsak samiske, men også norske artister, låtskrivere og produsenter møtes for å lage musikk sammen og for å bli kjent. Møteplasser for samiske artister og kunstnere er svært viktige. Musikkindustrien blir opplevd som voldsom, og der det er lett å føle seg isolert, og da blir det også vanskelig å bestemme seg for hvilke ambisjonsnivå man selv har, hvilke publikum som man ønsker å henvende seg til, og hvordan en musikalsk karriere skal kunne kombineres med andre viktige forpliktelser. Ella Marie Hætta Isaksen³⁵ har beskrevet hvordan hun droppet å følge den etablerte "musikk-løypa" som det forventes at samiske musikere skal bruke. Hun ønsket å lage en løype for seg selv som gikk utenom world music og takket derfor nei til platekontrakter

³⁵ Slik ble Ella Marie Hætta Isaksen sangstjerne – NRK Sápmi - samiske nyheter, kultur og underholdning

etter at hun hadde vunnet Sámi Grand Prix. Det å snakke samme musikalske språk, handler om tillit; og søken etter å finne de samarbeidspartnere i den norske musikk industrien som har nysgjerrighet nok til at tillit etableres.

Det understrekes at artistene trenger tid til å utvikle seg. Mange bruker også mye tid på å utforske hva som er de lokale tradisjoner og joiker som kan danne grunnmuren i ens egen musikalske utvikling. Dette forskningsarbeidet, som den enkelte gjør for sin egen del, men som de òg gjør på vegne av det samiske fellesskapet, er et usynlig reparasjons- og forsoningsarbeid. Dette arbeidet må ses som en langsiktig konsekvens av koloniseringspolitikken. Lokal kunnskap og fortellinger, arkiver, og møte med tradisjonsbærere er viktige i dette reparasjonsarbeidet.

1.2.3 Arbeidsfordeling – tid til å skape

Det som peker seg ut som særlig sentralt er et presserende behov for å styrke kunstneriske og kulturelle former for selvbestemmelse. Blant annet understrekes Petra Laiti³⁶ at å utvikle samiske kulturstøttesystemer vil sikre at samer ikke trenger å bruke tid på å forklare, oversette og legitimere arbeidet sitt, men istedenfor kan bruke tid og energi på å «tenke dypere på hva vi vil, ikke bare hva som er det vi i til enhver tid, har mest behov for." Dette er en av grunnene til at flere samiske artister velger å gjøre sitt promoteringsarbeid på egenhånd fordi det er altfor tidskrevende å drive med voksenopplæring i samisk kultur og historie.

For å styrke samiske musikere og fremme deres arbeid, foreslås det å etablere et dedikert fremføringsstipend. Dette stipendet vil gi økonomisk støtte til musikere som ønsker å fremføre musikken sin, med fokus på både tradisjonelle uttrykk som joik og nyere sjangre. Videre anbefales det å utvide eksisterende stipendordninger for å sikre at flere samiske musikere kan dra nytte av dem. Dette er avgjørende for å skape økonomisk bærekraft for musikere og øke tilgjengeligheten til samisk musikk for et bredere publikum.

Den norske musikkindustrien mangler ofte kompetanse på, og innsikt i den samisk musikkens egenart og kvalitetsmessige kriterier. Samiske artister peker på at de bruker mye tid og energi på å argumentere, forklare og rettferdiggjøre sine kunstneriske og musikalske valg i forhold til produksjon og markedsføring. Dette gjør at tilliten til den norske musikkindustrien kan briste.

Kunnskapen om samisk musikk i den norske og internasjonale musikkindustrien blir oppfattet som lav og flere registrerer at det er lettere å vekke interesse for samisk musikk utenfor Skandinavia. Dog er det en konstant utfordring å beholde sin integritet som artist i møte med stereotypiske fremstillinger og eksotisering fra arrangørers side. Det er også en uuttalt tendens til at all samisk musikk settes i samme boks og nærmest kvoterer inn som en samlet sjanger til tross for den store variasjoner som eksisterer. Dette fører til konkurranse og unødvendig press i det samiske musikkmiljøet på grunn av at samisk musikk kan bli forstått som en egen sjanger.

1.2.4 Bevisstgjøring og retningslinjer

For å beskytte samisk musikk mot misbruk og sikre respekt for dens kulturelle verdi, foreslås det å utvikle etiske retningslinjer i samarbeid med samiske musikere og organisasjoner. ISFI

³⁶ P. Laiti. 2024. All the Things We Could Do, i Danbolt, M., Kramvig, B., & Hætta, C. Searvedoaibma: Art and Social Communities in Sápmi. Sámi allaskuvla / Sámi University of Applied Sciences. s. 186-191.

International Sámi Film Institute har utviklet Ofelaš Pathfinder guidelines³⁷ som kan fungere som inspirasjonskilder også for etiske retningslinjer og pågående debatter om etikk i det samiske musikkfeltet. Retningslinjene bør inkludere prinsipper for kulturell respekt, krav om samtykke ved bruk av tradisjonell musikk, og retningslinjer for kommersiell bruk.

Dette arbeidet er avgjørende for å sikre at samisk musikk forblir en autentisk og levende del av samisk kultur. For å fremme respekt og forståelse for joik, er det nødvendig med utdanning og bevisstgjøring. Dette inkluderer å tilby ressurser og opplæring som gjør det mulig for ikke-samiske aktører å sette seg inn i joikens kulturelle kontekst. For eksempel kan retningslinjer utviklet av samiske organisasjoner tjene som en veiviser for etisk bruk av joik i kunst, media og kommersiell sammenheng.

Samtidig er det viktig å gi samiske utøvere tilgang til juridiske og kulturelle ressurser som kan hjelpe dem å navigere komplekse spørsmål om opphavsrett. Dette kan inkludere støtte til å registrere joik som immateriell kulturarv, samt tilgang til juridisk bistand for å håndheve rettigheter.

1.3 Samiske perspektiver: eierskap og opphavsrettens grenser

Joiken eksisterer i et krysningspunkt mellom individuell skapelse og kollektivt eierskap. Mange joiker er dedikert til spesifikke personer, dyr eller steder, noe som gir dem en særegen personlig tilknytning. Samtidig er joiken en del av en kollektiv tradisjon, der melodier og motiver ofte deles og videreutvikles gjennom generasjoner. Dette utfordrer opphavsrettens standardmodeller, som primært setter søkelys på individuelt eierskap og definerte skaperøyeblikk. Fra et samisk perspektiv er joikens verdi ofte knyttet til dens funksjon og relasjonelle betydning snarere enn dens kommersielle potensial. Joiken er ikke en vare som kan eies i konvensjonell forstand, men et levende uttrykk som bærer med seg kultur, identitet og historie. Dette perspektivet utfordrer vestlige juridiske modeller, som har en tendens til å redusere kultur til immaterielle "eiendeler" som kan kjøpes og selges.

Et sentralt etisk prinsipp er å sikre at joikens bruk gjenspeiler de verdiene og intensjonene som ligger til grunn for tradisjonen. Dette innebærer å konsultere samiske samfunn og utøvere når joik inkluderes i prosjekter, og å unngå kommersiell utnyttelse uten tillatelse. Videre er det viktig å anerkjenne joikens sammenheng med samisk historie og motstand, og unngå å redusere den til en estetisk eller kommersiell kuriositet.

I det moderne rettssystemet er det uklart hvordan joiken skal beskyttes. Tradisjonelle joiker kan falle utenfor beskyttelsesrammen fordi de mangler en identifiserbar skaper eller en spesifikk dato for skapelse. Dette gjør det vanskelig å forhindre kommersiell utnyttelse uten samtykke fra samiske samfunn. Eksempler på upassende bruk av joik i reklame og populærkultur har skapt frustrasjon og ført til krav om bedre juridisk beskyttelse. Samiske samfunn har derfor argumentert for behovet for kollektive rettigheter som kan beskytte deres kultur mot misbruk. Slike rettigheter bør inkludere krav om samtykke fra samiske institusjoner før joik brukes i kommersielle eller offentlige sammenhenger. Dette vil sikre at joiken forblir forankret i sine kulturelle røtter, samtidig som den anerkjennes som en viktig del av den globale kulturarven.

³⁷ [Ofelas final versionCMYK](#)

1.3.1 Multikunstnerisk praksis

Det er ofte uklare grenser og glidende overganger mellom samiske kunstneres praksiser i forhold til sjanger; noe som bl.a. kommer frem i rapporten *Samisk kunstnerundersøkelse*³⁸ fra 2019 der 68 prosent av de samiske kunstnerne rapporterer at de utøver to eller flere kunstformer. Samiske kunstnere og musikere orienterer seg på tvers av sjangere og organiserer seg i nye felleskap for å løfte hverandre frem, noe som reflekterer en samisk fellesskap-skapende filosofi og praksis.

I Stortingsmelding 22 (2022–2023) *Kunstnarkår*³⁹ pekes det på at følgende prioriteringer er viktige for å bedre samiske kunstneres arbeidsvilkår og større selvråderett i det samiske kulturfeltet. I meldingen påpekes behovet for å utvikle ordninger som er tilpasset det samiske grenseoverskridende kunstfeltet der samarbeidet mot andre urfolkcområder er akselererende. Regjeringens ambisjoner er likeverd for samiske kunst- og kulturaktører. Er det et behov for å se på og gjennomtenke hvordan det kan bygges velfungerende infrastruktur som innrammer flere kunstneriske felt samtidig? Det er viktig å styrke møteplasser, som kan fungerer som fleksible læringsarenaer der aktuelle problemstillinger kan diskuteres.

Det samarbeidet som er etablert mellom urfolksfestivalen Riddu Riddu og kunstnernetverket Dáiddadállu⁴⁰ svarer på et uttalt behov for et musikkesporkontor/institusjon som har etablert kjennskap til og nettverk inn i andre urfolksområder, og som samtidig er forankret i, og har kunnskap om det samiske feltet. Music Norway er en viktig institusjon for samiske musikere med ambisjoner om å etablere seg internasjonalt. Riddu Riddu uttaler selv at dette arbeidet går ut over deres mandat, men på tross av dette prioriterer dette sammen med Dáiddadállu, med begrensede ressurser og på prosjektbasis. De mangler kapasitet til å arbeide systematisk med å kartlegge hvilke behov samiske artister har, og hvordan dette behovet best kan adresseres. Christina Hætta⁴¹ påpeker at det samiske kulturfeltet presses inn i det norske kulturfeltets bilde. Dette fører til en "fordobling" av arbeidsmengde der en må oversette sin samiske praksis til det norske systemet. For å få tilgang til nasjonale ressurser, som prosjektstøtte og stipendier, er det nødvendig å tilpasse seg norske forventninger og formater. For å møte denne todelte dynamikken, bør det utvikles støtteordninger som anerkjenner og fremmer samisk musikk på dens egne premisser, samtidig som man styrker tilgangen til bredere publikumsgrupper.

Vi står midt i et viktig historisk øyeblikk der det finnes en rekke samiske artister som holder svært høy kvalitet; som produserer nyskapende musikk og som blir sett av stadig flere i musikkbransjen som talenter som kan nå langt. Det er en pågående bølge av unge samiske utøvere som bookes til de fremste nasjonale festivaler – og som dermed får tilgang på visningsarenaer for den norske og delvis den internasjonale musikk industrien. Dette historiske øyeblikket er det viktig at man har verktøy til å gripe. Det er et behov for at flere i musikkindustrien anerkjenner de doble barrierer som finnes før samiske musikere når et internasjonalt marked. Som musiker skal man bryte barrieren inn i det norske markedet og bli sett som interessant å lansere på norske plattformer. Artistene må etablere seg i det norske markedet før de bryter nok en barriere og får tilgang på et internasjonalt marked. Dette

³⁸ Noodt & Reidung. 2019. Samisk kunstnerundersøkelse. Rapport utarbeidd på oppdrag frå Sametinget og Samisk kunstnarråd.

³⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-22-20222023/id2983542/?ch=1>

⁴⁰ <https://www.daiddadallu.com/>

⁴¹ C. Hætta. 2024. "A Recipe for Sámi Super Power" i Danbolt, M., B. Kramvig, & C. Hætta. Searvedoaibma: Art and Social Communities in Sápmi. Sámi allaskuvla / Sámi University of Applied Sciences. S. 126-142.

forutsetter at det er enkeltpersoner blant agenter, management, promotorer og bookere med interesse for, kjennskap til, og oversikt nok til å arbeide frem og selge inn samiske artister.

1.3.2 Arenaer for samisk musikk

Koloniseringsprosessene splittet det samiske folket som bebodde store deler av det nordlige området hvor de nordiske statene trakk sine grenser. Disse grensene utgjør fremdeles en utfordring for samarbeid og realisering av det potensial som samiske musikere og andre samiske kunstnere har. En må f.eks. ha et norsk organisasjonsnummer for å søke midler fra det norske Sametinget og andre nasjonale institusjoner. I en slik situasjon har de samiske festivalene fått en svært viktig betydning som infrastruktur, og møteplass for å sentrere både samisk musikk, kultur, språk, tradisjon og levesett på tvers av de nasjonalstatlige grensene og fungerer i dag tilnærmet som en modell for institusjonell selvbestemmelse.

Samiske artister opplever ofte at de ikke har full kontroll over hvordan kunsten deres blir presentert og tolket. Dette er spesielt problematisk når prosjekter ledes av ikke-samiske aktører som kanskje ikke forstår de kulturelle nyansene. En viktig del av kampen for selvbestemmelse er å sikre at samiske kuratorer har en sentral rolle i beslutningstaking og programmering. Mange artister føler et stort ansvar for å representere sitt folk og sin kultur på en autentisk måte. Dette kan føre til emosjonelle og psykiske påkjenninger, spesielt når de møter motstand eller misforståelser fra omverdenen. I tillegg kan det være en utfordring å forene kunstneriske ambisjoner med forventningene fra både det samiske og det globale publikum.

Festivalene i Sápmi kan fungere som et samlingssted for estetiske, konseptuelle og filosofiske utprøvinger av hvordan samisk selvbestemmelse og sosiale fellesskap kan artikuleres og forhandles på nye måter. De skaper et samisk rom, der det samiske har prioritet, men som samtidig er åpent for andre. Gjennom spesifikke prosjekter fasiliteres det for steder der man kan diskutere, utøve og forhandle om hvordan koloniale dynamikker og forsoningsarbeid kan utøves i offentlige rom⁴². Til tross for økt oppmerksomhet rundt samisk musikk, er finansiering fortsatt en utfordring. Selv om det finnes ordninger som Sametingets kunstnerstipend og Dáiddafoanda, er det fortsatt ikke nok til å møte behovene til alle artister. Mange kunstnere må søke midler fra flere kilder, noe som kan være tidkrevende og komplisert. Disse utfordringene understreker behovet for en helhetlig tilnærming til støtte for samiske artister. Dette inkluderer styrking av lokale institusjoner, økt finansiering, og tiltak som fremmer kunstnerisk selvbestemmelse. Ved å møte disse utfordringene, kan samisk musikk ikke bare overleve, men også blomstre som en vital del av både den samiske og den globale kulturarven. Dette omfatter samisk kulturforståelse, samt kjennskap og kontakter inn i det internasjonale urfolknettverket som urfolkskunstnere sirkulerer gjennom.

1.3.3 Utdanningsinstitusjoners rolle

En av de viktigste arenaene for å sikre joik og samisk musikk fremtid er å bygge kompetanse gjennom utdanningsinstitusjoner. Gjennom fagfornyelsen ble joikens stilling styrket i læreplanene. I læreplanen MUS02-02 tverrfaglig tema⁴³ påpekes det at *“i musikk handler det*

⁴² M. Danbolt, B. Kramvig & C. Hætta. 2024. *Searvedoaibma: Art and Social Communities in Sápmi*. Sámi allaskuvla / Sámi University of Applied Sciences.

⁴³ <https://www.udir.no/lk20/mus02-02/om-faget/tverrfaglige-temaer>

tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring om at eleven utvikler evne til å uttrykke seg gjennom joik, musikk, sang, andre vokale uttrykk og dans. Fellesskapet rundt musikk bygger relasjoner mellom mennesker, gir mestringsfølelse og bidrar til et positivt selvilde, når musikkens faglige og estetiske dimensjoner ivaretas. Musikk er en ressurs for å gjenkjenne, sette ord på og håndtere tanker og følelser, i medgang og motgang. Gjennom samisk og annen musikk får elevene mulighet til å styrke og bygge egen identitet. Kunstneriske uttrykk gir mulighet til å forstå bedre både sitt eget og andres følelsesliv, og dette legger grunnlag for god psykisk helse”.

De nye kompetansemål etter 10. trinn er at alle elever skal øve på å framføre et variert repertoar av joik, sang, musikk, andre vokale uttrykk og dans. I tillegg er det en målsetning at elevene skal kunne drøfte hvordan musikalske tradisjoner bevares og fornyes og at de skal kunne samarbeide med andre om å planlegge og gjennomføre øvingsprosesser hvor det inngår selvvalgt joik, sang, andre vokale uttrykk, spill på instrumenter eller dans, og formidle resultatet i gruppe eller individuelt. I tillegg skal elevene kunne skape og programmere musikalske forløp, også med joik, ved å eksperimentere med lyd fra ulike kilder.

Det er i midlertidig utfordrende for utdanningsinstitusjonene å realisere disse læringsmålene grunnet mangel på kvalifiserte lærere. Det er nødvendig med utdanninger på høyere nivå, bachelor, master og PhD og samtidig styrke forskning på joik og samisk musikk, for å kunne svare på disse utfordringer.

I 2018 ble Samisk musikkhøyskole etablert. Studentene på Sámi allaskuvla og elevene ved Sámi musihkkaakademii-prosjektet i Utsjok hadde elles samlinger, og konserter både hver for seg og sammen både i Utsjok og ved Sámi allaskuvla. Studentene tok joik og musikkemner innen lærerutdanninga i Utsjok (gjesteopphold ved Sámi musihkkaakademii der). Elevene var heltidselever, både voksne og elever på videregående nivå ved Sámi musihkkaakademii i Utsjok. Prosjektet var finansiert som et 3 årlig Interreg prosjekt (2018-2022). 11 studenter ble tatt opp på programmet og det ble nedlagt et betydelig arbeid i å bygge opp et studieløp, innen tradisjonell lokal joik, moderne samisk musikk, komposisjon, stemmebruk, teknologi, pedagogikk og bruk av joik i undervisningsprogrammer mm. Det var planer om å videreføre samarbeidet mellom SA og SMA i Utsjok, men pga. Korona og vansker med videre finansiering, førte til at samarbeidet og videreføringa av Sámi musihkkaakademii prosjektet tok slutt, men svært verdifulle erfaringer ble gjort som kan være en av flere byggesteiner i fremtidig utvikling av utdanningsløp i samisk musikk og joik. Departementets eksisterende finansieringsmodeller for høyere utdanning forutsetter studiepoeng produksjon som vi ikke anser som mulig å realisere innenfor joike-studier. Vi vil derfor foreslå at man utreder om konservatorier-modellen er velegnet og mer robust for det studentantall og studiepoengproduksjon som man kan se for seg at det er mulig å realisere innen dette feltet.

I tillegg tilbyr lokale sameforeninger, joikeforeninger og kor kurs og workshop's til både barn og voksne. For å sikre joikens fremtid som en levende tradisjon, påpeker flere aktører viktigheten av slike lavterskelinitiativer. Blant en av flere forslag er opprettelsen av en ordning med *Joikers in Residence* forankret i de miljøer der joiketradisjon står sterkt. Dette tiltaket vil gi erfarne joikere en arena for å dele kunnskap og veilede yngre generasjoner, samtidig som det skaper en synlig tilstedeværelse av joiken i utdanningsmiljøer. På lengre sikt kan dette innebære en ordning inspirert av de nomadiske tradisjoner, med mål om å engasjere ungdom i egne nærmiljøer i å bevare og videreutvikle joikekunsten. Slike programmer kan kombinere praktisk opplæring med lokale forskningsprosjekter, styrking av kulturell bevisstgjøring og bidra til å bygge en ny generasjon utøvere og ambassadører for joik.

For å styrke joikens posisjon som både kunstnerisk uttrykk og forskningsfelt, foreslår vi opprettelsen av to nye professorater i joik, i tillegg til det eksisterende professorat i musikk med joik som spesialisering som i dag besittes av Frode Fjellheim som jobber med å ivareta Nord Universitets nasjonale ansvar for sørsamisk språk og kultur. Ved å kombinere kunstnerisk praksis med akademisk forskning, kan slike tiltak bidra til å sikre at joiken fortsetter å være relevant og dynamisk i møte med nye utfordringer.

Joikens overlevelse har alltid vært avhengig av generasjonsoverføring. I samiske samfunn har denne tradisjonen ofte blitt overført gjennom uformelle kanaler, der eldre lærte de yngre å joike som en del av dagliglivet og lever fortsatt i mange familier og lokalsamfunn. Moderne teknologi gir nye muligheter for generasjonsoverføring. Plattformene for deling av musikk – fra YouTube til sosiale medier – har gjort det enklere for unge joikere å lære, dele og utvikle tradisjonen. Samtidig er det nødvendig med bevisst innsats for å sikre at denne overføringen ikke bare blir et individuelt prosjekt, men en kollektiv handling

1.3.4 Kulturvern og internasjonale rammeverk

På globalt nivå finnes det rammeverk som kan støtte bevaring og beskyttelse av samisk kultur, inkludert UNESCOs konvensjon om vern av immateriell kulturarv. Denne konvensjonen anerkjenner viktigheten av å bevare tradisjoner som joiken, og gir et rammeverk for å sikre at slike tradisjoner forblir levende og tilgjengelige for fremtidige generasjoner. Samtidig er det nødvendig å styrke nasjonale tiltak som støtter denne typen bevaring. Norske myndigheter har et ansvar for å arbeide tett med samiske organisasjoner for å sikre at joik og annen samisk musikk får anerkjennelse og beskyttelse. Tiltak som bør utredes nærmere kan være:

Digitale vannmerker, sertifisering og institusjonell forvaltning av joik:

Som en del av ansvarsoppgavene til et eventuelt institusjonelt hjem for joik, bør det vurderes hvordan rettigheter knyttet til joik kan sikres på en helhetlig måte. Dette inkluderer en gjennomgang av eksisterende kollektive forvaltningsorganisasjoner i de norske landene, slik som Tono, Gramo og NCB, og hvordan disse kan bidra til en mer tilpasset rettighetsforvaltning av joik.

Et viktig tiltak kan være å kartlegge metadata for joik, slik at opprinnelse, kontekst og bruk kan dokumenteres på en systematisk måte. Digitale vannmerker kan være et mulig alternativ for sporing og autentisering, men alene er de ikke tilstrekkelige for å sikre joikens rettighetssituasjon. Derfor bør det vurderes hvordan slike tekniske løsninger kan kombineres med eksisterende systemer og institusjonelle rammeverk for å sikre både vern mot kulturell appropriasjon og rom for respektfull videreutvikling. En mulighet kan være å utforske sertifiserings- og varemerkingsløsninger, slik som “Sámi made”, for å styrke beskyttelsen av tradisjonell joik samtidig som den anerkjennes som en levende og dynamisk kunstform.

Kulturell bevissthet og utdanning: Det bør bygges utdanningsløp som på den ene siden ansporer til kreative sammenkoblinger mot andre samiske og norske kreative miljøer; og på den andre siden gir filosofisk og praktisk dybde i utforskning av de samiske musikalske tradisjonene.

Juridiske tiltak: Det kan være nødvendig å utforske juridiske rammeverk som beskytter joiken og annen samisk musikk mot uautorisert syntetisk reproduksjon (AI) og sikrer at samiske samfunn har kontroll over hvordan deres kulturarv blir brukt og representert digitalt.

Historien om fornorskningen og dens innvirkning på joiken er ikke bare en fortelling om tap, men også en fortelling om motstand og gjenoppbygging. Å forstå denne historien er avgjørende for å kunne anerkjenne joikens verdi og dens plass i det moderne samiske musikkfeltet. Bare gjennom en dyp forståelse av fortidens feil kan vi skape en fremtid der joiken, sammen med alle andre samiske musikkformer, kan blomstre som en integrert del av både den samiske og norske kulturarven.

Ved å arbeide for kollektive rettigheter, respektfulle retningslinjer og økt forståelse, kan vi sikre at joiken forblir en levende del av både samisk kultur og verdens kulturarv. Dette er ikke bare et spørsmål om juridiske løsninger, men også om etisk ansvar og felles respekt for de unike stemmene som joiken bringer til vår verden. Joiken, sammen med hele det samiske musikkfeltet, representerer en unik kombinasjon av historisk dybde og moderne relevans. Ved å investere i utdanning, beskyttelse og promotering av samisk musikk, kan vi bidra til å skape et samfunn der mangfold og inkludering er kjerneverdier.

Joiken minner oss om betydningen av å hedre våre kulturelle arv samtidig som vi omfavner kreativitet, nyskaping og fremtidige muligheter. Dette arbeidet må være en felles innsats, med samiske samfunn i førersetet og støtte fra norske og internasjonale aktører. Ved å handle nå kan vi sikre at joiken fortsetter å klinge som en kraftfull stemme for tilhørighet, motstand og fellesskap i generasjoner fremover.

Vi foreslår følgende tiltak:

- Initiere og støtte forskningsprosjekter som undersøker joikens helsefremmende potensial innen eldreomsorg, demensbehandling og psykisk helse.
- Utvikle og implementere metoder for å integrere joik i helse- og omsorgspraksis på en etisk og kulturelt sensitiv måte.
- Tilby opplæring og ressurser til helsepersonell om hvordan joik kan brukes som et verktøy i behandling og omsorg.

For å støtte det samiske mangfoldet må det samiske musikkfeltet organiseres på en måte som anerkjenner og ivaretar både den historiske dybden og den kreative bredden og inkluderer:

- Utvikle utdanningsprogrammer som dekker hele spekteret av samisk musikk, fra joik til elektronisk musikk og kirkemusikk.
- Bygge infrastruktur: oppbygging av management og juridiske ressurser som går på samiske premisser, samisk musikkritikk, markedsføringsstrategi og fagorganisering.
- Utvikle støtteordninger som gir like muligheter for alle sjangre til å utvikle seg og finne sitt publikum.
- Styrke festivaler og plattformer som fremmer samarbeid mellom ulike musikkformer og bygger broer mellom samisk og globale musikkformer.

Kartlegge og utvikle ordninger som fremmer:

- Digitale vannmerker, sertifisering og institusjonell forvaltning av joik:
- Vurderes hvordan rettigheter knyttet til joik kan sikres på en helhetlig måte.
- Kartlegge metadata for joik, slik at opprinnelse, kontekst og bruk kan dokumenteres på en systematisk måte.

- Utforske sertifiserings- og varemerkingsløsninger, slik som “Sámi made”, for å styrke beskyttelsen av tradisjonell joik samtidig som den anerkjennes som en levende og dynamisk kunstform.
- Bygges utdanningsløp som på den ene siden ansporer til kreative sammenkoblinger mot andre samiske og norske kreative miljøer; og på den andre siden gir filosofisk og praktisk dybde i utforsking av de samiske musikalske tradisjonene.
- Utforske juridiske rammeverk som beskytter joiken og annen samisk musikk mot uautorisert syntetisk reproduksjon (AI) og sikrer at samiske samfunn har kontroll over hvordan deres kulturarv blir brukt og representert digitalt.